

A Ruana Raukea e Paulus i Here Lakea ne Timoti A Nita Vakalohoka

E Paulus i herea ra raukea iea lakea ne Timoti na tahuna i made na bavi o Rom 1:16-17. Na parava iea e huriki a Rom ri ru dilia na bavi, muri bara ri rabalakia (4:6).

Ra ruana raukea iea, i mata manga e Paulus i uka ma i herea na limana. A vuhuna a limana ni kolotata na sen, bara i keri ni here. Ia tara i gare, bara i keri ni mata kamumu. Hosi na tahuna i riau vona, i mata manga i ta ta ia, a bakovi tara i here polo vona ra maka raukea i here lakea ne huriki a tara ne Kristo.

Ra raukea iea ni taki e Paulus i made na bavi o Rom 1:8,16. E huriki ranga ri luhoi i here mugea na Mugana Raukea i here lakea ne Timoti.

Na parava e Paulus i havai tabu ni vakalongo a velenga kamumu, i nanea e Timoti ge laho turana ni rata leho (Apostolo 16:1-3). Muri i nanea e Timoti ge made o Epesus, ge matakari e huriki a tara ne Kristo vonga (1 Tim 1:3). Na parava e Paulus i here muga, i here muri tabu lakea ne Timoti, e Timoti i tabana o Epesus.

A raukea iea ni gale, "A Raukea ni Tuhori a Tara ne Kristo," i manga a Mugana Raukea ne Timoti, a Raukea ne Titus.

A maki i tolu i rata e Paulus i herea ra ruana raukea iea lakea ne Timoti.

(a) E huriki a Rom ri taki ri gi rabalakia. Ia e Paulus i lohoka vona. Lakea i ngarua e Timoti

ge lakea maia, ge made popote turana, muri ge mate (4:9-21).

(b) E Timoti i kori hatekea e Paulus ni vakalongo a velenga kamumu, ni tovo e huriki. Ngane e Paulus i ngaru ni vakatorea, ge kinigao ni ratea ra leho iea.

(c) Paulus i lohoka vona ranga maki i bele o Epesus. Lakea i ngaru ni vakalohokea e Timoti a ra ge ratea ni kori ria.

A viri i ngaru ni rata leho ne Kristo, ge manga a nugumaheto. Nahea ge maruhu vona a ubu vona e Isu Kristo. Ge pesi tora na tahuna i bole a nimadihi. A maki dagi tara, e Timoti ge ramai a ngava e Paulus i habi vona. Ge tovo a ngava muholi, ge laho na rabu ni lohoka muholi na Vure. E Paulus i takia e Timoti nahea ge tovo a ngava taminga, nahea ge ramai a vilo hale.

E Paulus i Vakatubu ni Here

¹ Iau e Paulus a apostolo ne Isu Kristo. A Vure i vulaki iau ge iau a apostolo vona ga vakalongo e huriki na ngava na nimahuri ra i ta muholi vona ge habia ne huriki ri luhoi torea e Isu Kristo.

²*O Timoti, ngane a here lakene vomu tabu. Ioe o manga e tugu muholi, a ngaru hateka ioe.

A Vure, e Tamane hita, turane Bakovi Dagi e Isu Kristo ru gu rata kamumu ioe, ru gu dodo ioe, ru gu habi a nivalemu vomu.

E Timoti Ge Leho Kamumu

³*E huriki a gare nau hosi ri vora na Vure, ri lohoka vona ri ramai a naro kamumu. Ngane

* **1:2:** Apo 16:1; 1Tim 1:2 * **1:3:** Apo 23:1

iau tara a rata mavonga. A luhoi ioe vakaroro, lakea a vasileki na Vure ge tuhori ioe. A vivi vomu, lakea a kavurikea a Vure. ⁴ A luhoi mule a parava i masiri pasi na matamu a luha. Pali ngane a pasimata ni matai ioe, ga vivi. ⁵ *A luhoi mule a hini o luhoi tora hatekea a Vure, i manga hosi e tubumu a ngatavine e Lois, e kinamu e Iunis ru luhoi tora hatekea. Ngane a lohoka vona ioe tara o tahoka a niluhoi iea. ⁶ *I mavonga, a ngaru ni taki tabu ioe, naha ni longo kaburungia a maki kamumu a Vure i habi tavula vomu hosi na tahuna a ru langa a limagu vomu. ⁷ *O rata mavonga, a vuhuna i uka ma i rata hita si gi mangenge. I habi ne hita a nitora. I kori hita ni vangaru. I kori hita ni matakari kamumu a nilaho ne hita.

⁸ Lakea, naha ni maruhu ni vakalongo e huriki ne Bakovi Dagi ne hita. Naha ni maruhu ne nau ni ru dili na bavi. Tu gu bole a nimadihi a vuhuna tu ramai a Velenga Kamumu. Tu gu kaloho a nimadihi iea na nitora na Vure. ⁹ *A Vure i korimule hita, i gale hita si gi laho malamala. I uka ma si ratea tara maki kamumu ge gale hita. I gale hita na ningaru vona kunana. I gale hita ge rata a naro kamumu ne hita, i rudu vilia e Isu Kristo ge korimule hita. Hosi na tahuna a hunu a malala i uka ma ni ratarike ma, a Vure i luhoi pali a naro iea ge ratea. ¹⁰ *Ra naro, hosi i luhoi ni ratea, ngane a Vure i vakasiria pali a naro kamumu vona, i rudu vilia pali e Isu Kristo,

* **1:5:** Apo 16:1 * **1:6:** 1Tim 4:14 * **1:7:** Rom 8:15 * **1:9:**
Epe 2:8-9; Tit 3:5 * **1:10:** Hib 2:14

ra Bakovi i korimule hita. I vakaloboa a nitora na matenga. I vakalongoa ne hita a Velenga Kamumu si gi bole navai a nimahuri vakaroro.

¹¹ *I vulaki iau ge iau a apostolo, ga tovo, ga vakalongo a Velenga Kamumu iea. ¹² Ngane a bole a nimadihi a vuhuna a vakalongo e huriki na Velenga Kamumu. Pali iau i uka ma a maruhu, a vuhuna ra viri a luhoi torea, a lohoka vona. A lohoka vona bara i matakari kamumu a leho i ru na limagu ga rata, bara i tabuli kamumu vakaroro ge harena na parava e Kristo ge hamule valai.

¹³ O ramai kamumu a ngava muholi a tovo ioe vona. O ngaru e huriki, o luhoi torea e Isu Kristo, a vuhuna o madoko turana. ¹⁴ *O matakari kamumu a ngava muholi i habia vomu a Vure. A Hanu Kiripiripi ra i made pololilo ne hita, ge tuhori ioe go rata mavonga.

¹⁵ O lohoka vona pali e huriki lobo iene, na tabeke ne Asia, ri ha taro iau pali. E Pigelus e Hermogenes rua ranga ru ha taro iau.

¹⁶ A vasileki ne Bakovi Dagi ge dodo e Onesiporus turana kabu vona. Na tahuna i made turagu, i tuhori vakaroro iau, i uka ma i maruhu nau, iau a made na bavi. ¹⁷ Na tahuna i valai o Rom i vururu a matana ni matakana iau, muri i matavisi iau. ¹⁸ A vasileki ne Bakovi Dagi ge dodoa na nilobona parava. O lohoka vona i kupo a leho i tuhori iau vona na tanga dagi e Epesus.

2

A Nugumaheto Kamumu ne Isu Kristo

* **1:11:** 1Tim 2:7 * **1:14:** 1Tim 6:20

¹ O tugu o Timoti, e Isu Kristo ge rata kamumu ioe, ge vakatora ioe. ² A ngava o longo a vaka-longo na matane huriki, ra ngava nga o tovo ne huriki a bakovi ni longototo a ngava, ri gi tovo polo tabu ne huriki ranga.

³ *O pahataga manga a nugumaheto ne Isu Kristo, o bole a nimadihi ge manga mia mi bole a nimadihi. ⁴ A nugumaheto i uka ma ge leho viliha lae. Bara i nugu kunana a leho ge vakavivi a ubu vona. ⁵ *A bakovi na rihiva i varangi na rihiva ge muri mai a vinara na rihiva, bara i bole a tama na tahuna i mulangi. ⁶ *A bakovi i leho hateka na hania bara i bole muga a maki ni kani i varo na hania. ⁷ O luhoi kado a maki a taki, a vuhuna e Bakovi Dagi bara i habi a lohokanga vomu go lohoka vona a pelegona ngava.

⁸ *O luhoi vakaroroa e Isu Kristo. Naha ni longokaburungi vona ia a hamone Davit, i mate, i pesi rike mule na matenga. Iau a vakalongo e huriki maea na tahuna a taki tala ne ria a Velenga Kamumu, ⁹ *lakea ri rata hale iau, manga iau a bakovi hale, ri kolotata iau na sen. Pali a nitana Vure i uka ma ni gi kolotata. ¹⁰ I mavonga a hatenono, a pesi tora, a bole lobo a nimadihi nga. A rata mavonga ga tuhori e huriki a bakovi a ngatavine a Vure i vulaki ria, ri gi bolea ra nimahuri i tabuli ne Isu Kristo, ri gi made palupu turana vakaroro na bagetuanga vona.

¹¹ *A ngava i muholi hateka, e huriki ri gi

* **2:3:** 2Tim 1:8 * **2:5:** 2Tim 4:8 * **2:6:** 1Ko 9:7 * **2:8:**
 Rom 1:3; 1Ko 15:4 * **2:9:** Epe 3:1,13; Pili 1:12-14 * **2:11:** 2Ko
 4:11

longoa, ri gi longo maia i maea:

“E huriki ri mate turane Kristo,
bara ri made turana;

12 *E huriki ri hatenono na tahuna ri bole a
nimadihi,
bara ni rata ria a hariki, ri matakari turane
Kristo;

E huriki ri lohopilea e Kristo,
ia tara bara i lohopile ria;

13 *E huriki i uka ma ri ramai a nitane ria,
pali e Kristo bara i tabana ni pesi tora na
ngavana,
a vuhuna i uka ma ge pulo lae a ngavana.”

A Vora na Vure

14 *Na parava vakaroro o tovo e huriki ri gi
luhoi a maka ngava nga. O taki tora ria na
matana Vure nahea ri gi vahehe lae na maka
ngava kiroko. A nivahehe i uka ma i tuhori e
huriki. I vakahale kunana a niluhoi ne huriki ri
longoa.

15 *O toni a bulumu ni leho kamumu, lakea
na tahuna o vakasiri ioe na Vure, bara i ta
maea, “O leho kamumu hateka.” Lakea o uka
ma go maruhu, a vuhuna ioe a vora kamumu.
O vakalongo kavakava a ngava muholi. 16 *O
malele ha na maka ngava viliha i uka ma i muri
mai a niluhoi na Vure. Ra ngava maea i rata
e huriki ri marava basi na Vure. 17 *A ngava
taminga maea bara i pagepolo viliha, i ratapile
a niluhoi ne huriki, i manga a ngarava i ratapile

* **2:12:** Mat 10:33 * **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2 * **2:14:** 1Tim
6:4; Tit 3:9 * **2:15:** 1Tim 4:6 * **2:16:** 1Tim 4:7 * **2:17:**
1Tim 1:20

a kakaina viri. E Himeneus e Piletus rua ranga ru rata a ngava maea. ¹⁸ Ru varoru pali na dala na ngava muholi, ru taki e huriki ta i bele pali a parava e huriki ri gi mahuri mule na matenga. Ru vakahale a niluhoi ne huriki ranga. ¹⁹ *Pali a Vure i vunua pali a butu i tora hateka. I uka tara viri ge ulua. A butu iea, a ngava ni here vona, i ta maea, “E Bakovi Dagi i lohoka vona e huriki a tara vona.” A ngava tara tabu ni here i maea: “E huriki ri galea a rane Bakovi Dagi ri gi malele ha na naro hale.”

²⁰ Na ruma na bakovi na mahala, i kupo a maka ulo, a tavila. I ranga ni rata na gol, i ranga ni rata na silva, i ranga ni kau na kai, i ranga ni pipi na malala. Ri tahoka a leho legelege. I ranga ni tahoni a maki kamumu ne ria, i ranga ni tahoni a maki katoki ne ria. ²¹ I mavonga kunana, a bakovi bara i pe a maki hale nga, bara i bele manga a ulo na Vure ni tahoni a maki kamumu vona. Ra viri iea ni kisi puru, a Vure ge rata a leho kamumu vona.

²² *Lakea o malele ha vona a maka ningaru hale i bele na niluhoi ne huriki a bakovi karaba. O leho tora ni rata a naro kiripiripi, ni luhoi torea a Vure. O ngaru e huriki, o made na nivalemu ge manga e huriki ranga ri malamala, ri kavurikea a Vure. ²³ *O malele ha vona a maka nivahehe manga manga. Ri uka leho, ri vakabele kunana a rongova. ²⁴ A vora ne Bakovi Dagi nahea ge rata a nivahehe. Ge rata a naro kamumu ne huriki lobo, ge lohoka kamumu ni tovo e huriki, ge hatenono

* **2:19:** Gi 16:5; Ion 10:14; 1Ko 8:3 * **2:22:** 1Tim 6:11 * **2:23:** 1Tim 4:7

ne huriki ri rata halea. ²⁵⁻²⁶ Ge leho madoru ge pelekado a niluhoi ne huriki ri longotaro a ngava. E Satan i lakavu pali ria, ri gi rata a leho vona. Pali a Vure ge ngaru, bara i kori ria ri gi bole mule a niluhoi ne ria, ri gi ha taroa a hoa na hanitu, re Satan, ri gi pulo a vilone ria, ri gi lohoka vona a nita muholi.

3

A Nilobona Parava

¹ *Iau a ngaru ioe go lohoka vona, na tahuna na nilobona parava popote ge valai, a nimava dagi bara i bele. ² E huriki bara ri luhoi mule ria kunana. Bara ri ngaru hateka ni bole a mahala. Bara ri bibi rike mule a rane ria, ri tagege, ri ta hale na Vure, ri ta hale ne huriki. Bara ri longotaro a ngavane tamane, e kinane ria. Bara ri bole lupu a maki. Bara ri ngalahere vona a maka naro na Vure. ³ I uka ma ri gi ngaru e huriki. I uka ma ri gi lohopile a naro hale ne turane ria. Bara ri vapadikidu. I uka ma ri gi pahadanu a ningaru hale na kakaine ria. Bara ri ratapile vakaroro e huriki. Bara ri marikoi na naro kamumu. ⁴ Bara ri rata hale e huriki a turane ria. I uka ma ri gi luhoi a maki ri ratea, bara ri rata tavula kunana a maki. Bara ri luhoi mule ria, ta ri kamumu hateka. Bara ri ngaru hateka a maka nivivi tavula na malala, i uka ma ri gi ngarua a Vure. ⁵ *Bara ri kavurikea a Vure na kuline ria kunana, pali bara ri koi vona a nitora na Vure ge pulo a vilone ria. O malele ha ne huriki a bakovi maea.

* **3:1:** 1Tim 4:1 * **3:5:** Mat 7:15,21; Tit 1:16

⁶ I ranga e huriki a bakovi maea ri dili na maka ruma, ri tami e huriki a ngatavine manga manga, bara ri muri mai ria. Re huriki a ngatavine nga, ri rata vakaroro a maka naro hale i kupo. A hatene ria i bole rike ria, i turari ria ri rata a maka naro hale nga. ⁷ Re huriki a ngatavine nga, ri ngaru bala ni gi tovo ria, pali uka ma ri kara ni lohoka vona a ngava muholi na Vure. ⁸* Hosi e Ianes rua e Iambres ru marikoi vona a ngavane Moses. I mavonga kunana e huriki a bakovi nga ri marikoi a ngava muholi, a niluhoi ne ria i hale kunana. Ri tamilalu ni luhoi torea a Vure. ⁹ Pali i uka ma ge tabaka, e huriki lobo bara ri matakilaka vona a niluhoi ne ria i varoru hateka, i manga hosi e huriki ri matakilaka vona a narone Ianes rua e Iambres.

E Timoti Ge Nugutata Tora a Nitana Vure

¹⁰ Timoti, o lohoka vona a nitovo nau. O matai pali a narogu. O lohoka vona i navai a ratea a leho nau. O matai iau a luhoi torea e Kristo. O matai iau a hatenono na maka maregoa, a ngaru e huriki lobo, a pesi tora ni bole a nimadihi. ¹¹* O lohoka vona a maka naro hale ni rata virihi iau vona, a nimadihi a bole o Antiok, o Ikonium, o Listra. A bole a nimadihi hateka. Pali e Bakovi Dagi i korimule iau na maka maregoa nga. ¹²* I muholi hateka, e huriki ri luhoi torea e Isu Kristo, ri laho na narona Vure, bara ni vakamadihi. ¹³ Pali e huriki a bakovi hale, e huriki a bakovi na taminga, a narone ria bara i hale liu. Ri tami e huriki. Ria ranga, e huriki bara ri tami ria.

* **3:8:** Nim 7:11 * **3:11:** Apo 13:14-52; 14:5,8-20 * **3:12:** Mat 16:24; Ion 15:20; Apo 14:22

¹⁴ Pali ioe, a ngava muholi ni tovo ioe vona, o luhoi tora pali. Naha ni taparaki. O muri mai, a vuhuna o lohoka ne huriki ri tovo ioe vona. ¹⁵ Hosi na tahuna ioe a koma kiroko, o vakatubu ni longo a nitana Vure. A nitana i tovo hita si gi luhoi torea e Isu Kristo, si gi bole a nimahuri vakaroro. ¹⁶ *A Hinere lobo i valai na Vure. I tovo hita. I vakasiri hita na a ra maki i hale na nimade ne hita. I pelekado hita na tahuna si rata a naro hale. I tovo hita na naro kamumu. ¹⁷ I mavonga, a bakovi i laho turana Vure bara i kara ni rata a naro kamumu legelege.

4

E Timoti Ge Leho Tora

¹ A taki tora ioe na matana Vure turana e Isu Kristo, ra viri ge hamule valai, ge pelekado e huriki ri mahuri, e huriki ri mate pali. A taki tora ioe, a vuhuna ge valai ge matakari a maki lobo. ² A taki tora ioe go tovo e huriki na Velenga Kamumu. O tovo ria na tahuna ri malopi, o tovo ria na tahuna i uka ma ri malopi. O pelekado a niluhoi ne huriki ri varoru. O tahate e huriki ri rata a naro hale. O vakatora a niluhoi ne huriki. O hatenono na tahuna o tovo ria. ³ *O rata mavonga, a vuhuna i uka ma ge tabaka e huriki bara ri koi ni longo a ngava muholi. Bara ri matakana lae e huriki ri gi tovo ria na ngava ri ngaru ni longo. ⁴ Bara ri ha taroa a ngava muholi, ri vakatubu ni longo mai a nuverei tavula. ⁵ Pali ioe i uka. O matakari vakaroroa a nilaho vomu, o kaloho a nimadihi ge bele vomu. O vakalongo a

* **3:16:** Rom 15:4 * **4:3:** 1Tim 4:1

Velenga Kamumu ne huriki, o rata lobo a leho a Vure i habi vomu.

E Paulus i Tabukoi Ge Mate

⁶ *A parava nau ni mate i valai tabukoi pali. I uka ma ge tabaka, a daragu bara i pori, i tua tala, ge manga a vain ni guru langa na nihabi.* ⁷ *A toni a bulugu ni nunu hateka. A vakalobo ngane a nivarangi. A leho lobo i habi nau ga rata, a rata kamumu pali. A ramai kamumua a Vure. I uka ma a ha taroa. ⁸ *I mavonga, e Bakovi Dagi, ra viri i pelekado malamala e huriki, i kisi puru a mapa kamumu nau, i manga a viri i mulangi na rihiva i bole a tama. Bara i habia nau na parava i pelekado e huriki. Bara i habia nau a mapa kamumu, a vuhuna i matai iau a malamala na matana. I uka ma ge habi nau kunana. Bara i habi ne huriki lobo ri pasimata vona ge hamule valai.

E Timoti Ge Malaviriri Valai ne Paulus

⁹ O toni a bulumu, o valai malaviriri, ¹⁰ *a vuhuna e Demas i ha taro iau pali. I ngaru hateka a naro na malala, i lakea o Tesalonika. E Kresens i lakea o Galesia. E Titus i lakea o Dalmesia. ¹¹ E Lukas kikeri i made turagu koea. O tuli vilia e

* **4:6:** Pili 2:17 * **4:6:** Nimariu 29:38 Hosi na tahuna e huriki a prister ri ngaru ni rata a nihabi ge lakea na Vure, bara ri rabalakia a tuna sipsip, ri ru langea na dede. Muri bara ri guru langa vona a vain. Muri bara ri gutua a nihabi, ge vuro. A vain ni guru tala i manga a nilobona nihabi. Ngane e Paulus i taki popote ge mate. A nihabi vona, ra a nilaho vona turana Vure, i popote ge lobo. A nilobona nihabi vona, a matenga vona. * **4:7:** 1Tim 6:12
* **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:10:** Apo 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14

Markus. I moro ni tuhori iau na leho. ¹² E Tikikus a rudua pali i lakea o Epesus.

¹³ *Na tahuna o valai, o bolea a varakia dagi nau. A pea na ruma ne Karpus o Troas. A buk nau ranga o bole valai. Naha ni longo kaburungi a buk ni rata na kulina sipsip.

¹⁴ *E Aleksander, a mari ni kau a maki na aen, i rata hale hateka iau. Muri e Bakovi Dagi bara i kolia a naro i rata virihi iau vona. ¹⁵ Ioe tara, o matadoko vona ra bakovi iea, a vuhuna i hehe hateka a ngava si tovo e huriki vona.

¹⁶ A mugana parava nau ni pesi na matana mari ni pelekado a ngava, i uka tara viri ge pesi turagu, ge tuhori iau na ngava. E huriki lobo ri ha taro iau. Pali iau a vasileki na Vure nahea ge luhoi a naro hale ne ria. ¹⁷ Pali e Bakovi Dagi kunana i pesi turagu, i habi a nitora nau, ga vakalongo a Velenga Kamumu lobo koea ne huriki i uka ma ria a Iuda. A Vure i korimule iau na ngina laion. ¹⁸ E Bakovi Dagi bara i korimule iau na naro hale legelege, i bole iau a dili na harikia vona na hunu. Si gi kavurike vakaroroa. I muholi.

A Nilobona Ngava

¹⁹ *A haro kamumu ne Prisila rua e Akuila, turana kabu ne Onesiporus. ²⁰ *E Erastus i made liu o Korin. E Tropimus i giloa, lakea a pea o Miletus. ²¹ O toni a bulumu ni valai malaviriri, muga na parava na malangia ge bele.

* **4:13:** Apo 20:6
18:2; 2Tim 1:16-17

* **4:14:** Ais 59:18; Rom 2:6
* **4:20:** Apo 19:22; 20:4; Rom 16:23

* **4:19:** Apo

E Ibulus, e Pudens, e Linus, e Klaudia, e huriki a turane hita koea ri talo rike a haro kamumu vomu.

²² E Bakovi Dagi ge made turamu, ge rata kamumu vakaroro mua.

**A Nitana Vure
Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy,
Joshua, Ruth, Jonah, and the New Testament in the
Bola language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Bola long
Niugini**

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bola

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

2dc89ad6-982c-53cd-bd40-a3ed17eb8fc7